

VIURE MIRANT EL CEL. CRONOLOGIA, GEOGRAFIA I CONSEQÜÈNCIES DELS AIGUATS I LES SEQUERES AL MARESME DURANT ELS SEGLES XVII I XVIII

ALEXANDRA CAPDEVILA MUNTADAS

Resum

La present comunicació té per objectiu documentar els períodes de màxima sequera i d'aiguats més intensos durant els segles XVII i XVIII al conjunt de la comarca, així com escatir com la societat va viure aquestes inclemències hidrogràfiques i, finalment, esbrinar si aquests fenòmens es van circumscriure a la comarca o van tenir un major abast geogràfic. Per assolir aquests propòsits es recorrerà a la consulta de les memòries dels coetanis (família Bellsollell de la Torre, Francesc Gelat i mossèn Avellà), als llibres d'actes de les universitats de Mataró i Arenys de Mar per detectar l'organització o no de processons amb motiu de sequeres o forts aiguats, així com el Dietari de l'Antic Consell de Cent barceloní en què es fa ressò de les catàstrofes climàtiques succeïdes a la resta del Principat.

Paraules clau: Aiguats, sequeres, Maresme, Època moderna, Pulsació Maldà, Petita Edat Glacial

Introducció

En les seves memòries la família Bellsollell de la Torre assenyalava que

«lo any 1691 no plugué en tot lo estiu y fou tant curta la cullita del blat y altrás cosas, que tenint jo sembrat lo camp de Plaça en totas las dos faxetas més prop de casa d'en Regàs, ni en tot lo fondal, que era sembrat de forment de blat valencià, no se pogué sagar cosa, y troban-se sembrat lo Forn, la fexa del pou darrera casa, un cortera dos cortans de soquerrat, a la Davesa dos corteras de blat, ab una artiga al Coll Sacreu y ab diferents artigas de parts que éran sinch o sis, que

ab tot no cullí sinó 88 corteras de blat, pues Déu o volgué axí».¹

L'interès d'aquest escrit rau en el fet que ens permet, per una banda, conèixer com era el clima del Maresme a finals del segle XVII i, per altra, constatar com els episodis de sequera i les precipitacions irregulars tan característics de la climatologia Mediterrània han esdevingut recurrents al llarg de la Història.

Precisament, gràcies a les cròniques dels coetanis o a les anotacions dels rectors en els llibres parroquials tenim notícia d'aquells esdeveniments climatològics que van destacar per la seva singularitat i el seu caràcter extraordinari², com ara les riudes, les rierades, les pedregades, les nevades o les sequeres. Tanmateix, ens manca informació sobre la quotidianitat climatològica del passat.

La paleoclimatologia és una disciplina científica relativament recent que se centra en l'estudi del clima en temps pretèrits per identificar i analitzar les principals característiques climàtiques d'una zona i la seva evolució en el temps.

Al seu torn, la climatologia històrica constitueix una branca de la paleoclimatologia especialitzada en l'estudi de les fonts documentals que contenen informació relacionada amb els efectes climàtics. Per tant, aquesta disciplina té com a àmbit de treball la recopilació i el tractament de les informacions de caràcter meteorològic o climàtic continguts en la documentació històrica per analitzar i caracteritzar la variabilitat climàtica natural.³

La climatologia històrica a Espanya ha tingut un desenvolupament discontinu al llarg dels darrers dos segles, tot i la gran quantitat de documentació dipositada als arxius històrics susceptible de poder ser analitzada. La primera iniciativa de la qual es té constància correspon als treballs de Manuel Rico Sinobas encaminats a recopilar les referències meteorològiques detectades en els documents manuscrits mitjançant uns criteris homogenis de selecció i referenciació de la informació.⁴ Dissortadament, aquesta iniciativa no va tenir continuïtat.

Caldrà esperar als anys 60 del segle XX per disposar de projectes més remarcables.

¹ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials de la Marina de la Selva : memòries i diaris personals de la Catalunya moderna* (Barcelona 1993), 117.

² Per exemple en els llibres de baptismes de Tordera s'informa que al 3 i 4 de febrer de 1603 «en las dos mitse dies caygué neu en gran abundància que nunca los qui son nats ne averen vista tanta en Tordera, ni en tot lo orbe terrat, conforme se es entès per personas se trobaren ab treballs». Arxiu Diocesà de Girona [=ADG]. Llibre de baptismes. Agraieixo a Sergi Alcalde Vilà haver-me facilitat aquesta referència meteorològica.

³ MARIANO BARRIENDOS, «La producció bibliogràfica en climatología històrica» a *Revista de Geografia*, vol. XXIX (Barcelona 1995), 103-110.

⁴ MARIANO BARRIENDOS, «El clima histórico de Catalunya (siglos XIV-XIX). Fuentes, métodos y primeros resultados », *Revista de Geografía*, vol., XXX-XXXI (Barcelona 1996-97), 69-96.

Així, cal destacar les aportacions de José Maria Fontana Tarrats, que va dedicar molts anys a recollir dades de diversos arxius.⁵ Per la seva banda, Inocencio Font Tullot va publicar una síntesi del clima en els darrers dos segles a partir de la informació proporcionada per la bibliografia estrangera disponible i les dades recollides per Fontana Tarrats.⁶ Al seu torn, Emili Giralte va desenvolupar un interessant treball que va marcar una fita historiogràfica, ja que va incorporar com a font d'anàlisi les rogatives *pro pluvia*.⁷

A partir dels anys 80 s'aprecia com els estudis incorporen el buidatge de sèries documentals i el tractament quantitatiu de les informacions climàtiques indirectes, com ara les rogatives per problemàtiques ambientals. En aquest sentit, cal esmentar les aportacions d'Albentosa⁸ per Tarragona i Alvarez⁹ per Zamora. A la dècada següent es llegeixen les primeres tesis doctorals per part de Barriendos¹⁰ i Sanchez Rodrigo.¹¹

Pel que fa al Maresme, disposem d'un estudi que va ser guardonat amb el premi lluro que analitza les principals sequeres i inundacions a diferents localitats de la comarca des de la perspectiva d'uns geògrafs¹², així com les aportacions de Francesc Forn sobre les riuades a Arenys de Munt.¹³ No obstant això, més enllà de disposar d'algunes dades disperses desconeixem quins van ser els períodes de sequeres o de forts aiguats durant els segles moderns, quines conseqüències va tenir i com la societat va interpretar-los.

Malgrat les dificultats que comporta una recerca d'aquest tipus a causa de les limitacions i el silenci de les fonts primàries, la present comunicació té per objectiu documentar els períodes de màxima sequera i d'aiguats més intensos durant els segles XVII i XVIII al conjunt de la comarca, així com escatir com la societat va viure aquestes inclemències hidrogràfiques i, finalment, esbrinar si aquests fenòmens es van circumscriure a la comarca o van tenir un major abast geogràfic.

⁵ JOSÉ MARIA FONTANA TARRATS, *Historia del clima en Cataluña. Noticias antiguas, medievales y en especial de los siglos X y XVI y XVII* (Madrid 1976).

⁶ INOCENCIO FONT TULLOT, *Historia del clima de España. Cambios climáticos y sus causas* (Madrid 1988).

⁷ EMILI GIRALT, «En torno al precio del trigo en Barcelona durante el siglo XVI», *Hispania*, núm. 70 (Madrid 1958), 38-61.

⁸ LUIS MARIA ALBENTOSA, «La importancia del conocimiento de las fluctuaciones climáticas en los estudios históricos. Aproximación al clima de Tarragona durante el siglo XVIII», *Revista de Geografía, Historia i Filosofía*, núm. 4 (Tarragona 1981-1982), 73-90.

⁹ L. ALVAREZ VAZQUEZ, «Drought and rainy periods in the province of Zamora in the 17th, 18th, and 19th centuries» FERNANDO LOPEZ VERA. (dir.), *Quaternary climate in western Mediterranean* (Madrid 1986).

¹⁰ MARIANO BARRIENDOS, *El clima histórico de Catalunya. Aproximación a sus características generales* (SS. XV-XIX), Tesis doctoral (Barcelona 1994).

¹¹ FERNANDO SANCHEZ RODRIGO, *Cambio climático natural. La Pequeña Edad del Hielo en Andalucía. Reconstrucción del clima histórico a partir de fuentes documentales*, Tesis doctoral (Granada 1994).

¹² MARIANO BARRIENDOS; J POMÉS, *L'aigua a Mataró. Inundacions i recursos hídrics* (SS.XVIII-XX) (Mataró 1993).

¹³ FRANCESC FORN, *Entranyable Riera : estudi geograhicohistòric de la Riera d'Arenys* (Arenys de Munt 2002). FRANCESC FORN, « Fer ploure a l'Antic Règim », XIX Sessió d'Estudis Mataronins (Mataró 1997), 127-139. FRANCESC FORN, «La rierada de 1777» *Arennins*, núm. 4.

Per assolir aquests propòsits, procedirem a la consulta de les memòries dels coetanis (família Bellsollell de la Torre, Francesc Gelat i mossèn Avellà), els llibres d'actes de les universitats de Mataró i Arenys de Mar per detectar l'organització o no de processons amb motiu de sequeres o forts aiguats, així com el Dietari de l'Antic Consell de Cent barceloní en què es fa ressò de les catàstrofes climàtiques succeïdes a la resta del Principat.

Tot plegat ens ha de permetre, per una banda, traçar la geografia i cronologia d'aquests fenòmens climatològics adversos que van tenir l'aigua com a protagonista a la comarca i, per altra, copsar els efectes que van tenir en la societat en forma de destrosses materials, pèrdues humanes i com van ser interpretades aquestes inclemències.

Entre les sequeres i els aiguats a la Petita Edat Glacial

A diferència de l'Edat Mitjana en què es va produir un escalfament climàtic, en el decurs dels segles moderns les fonts disponibles evidencien que va tenir lloc un refredament de les temperatures. Aquesta nova etapa, denominada pels estudiosos com a Petita Edat Glacial es considera que s'inicia cap al 1580 i es perllonga fins a la primera meitat del segle XIX. Durant aquest període els hiverns es van caracteritzar per ser molt més freds, les nevades abundants, els estius més frescos i les pluges més copioses.

Dins de l'anomenada Petita Edat Glacial, diversos treballs han detectat una acusada irregularitat climàtica entre mitjan segle XVIII i principis del segle XIX. Segons Barriendos i Pomés no es va tractar només de fenòmens meteorològics (gotes fredes, temporals de llevant, onades de fred), sinó també d'episodis climàtics inusuals. Malgrat que és un tema encara poc estudiat a les nostres latituds, les primeres recerques semblen confirmar l'existència d'un episodi de pluges anormalment intenses i contínues entre 1775 i 1795. De fet, durant uns anys, el cicle hídric natural es va veure alterat pel canvi del comportament climàtic, el qual va presentar uns trets distintius similars als dels climes atlàntics nordeuropeus.¹⁴ Aquesta etapa ha estat denominada com a Pulsació Maldà.

Tenint present aquestes consideracions, a continuació es farà un breu repàs sobre els principals esdeveniments hidrogràfics documentats al Maresme intentant determinar el seu abast geogràfic i els efectes que va tenir sobre la població. Tanmateix, a causa de les limitacions de la informació consultada_ que en ocasions esmenta únicament que es va produir una sequera o una forta riuada_ així com al component subjectiu d'aquests escrits, que acostumen a presentar aquests esdeveniments com quelcom extraordinari, s'ha descartat fer un escalat sobre la seva intensitat i les seves conseqüències des del punt de vista dels nivells assolits per l'aigua durant la crescuda i els seus efectes o perjudicis.

¹⁴ MARIANO BARRIENDOS; J POMÉS, *L' aigua a Mataró*.

El primer esdeveniment pluviomètric documentat correspon a l'any 1617 conegut pels coetanis com «lo any del diluvi». A finals d'octubre, unes pluges intenses i generalitzades van provocar el desbordament de nombrosos rius i rieres. Així, es va produir el desbordament dels rius Túria, Ebre, Segre, Francolí, Llobregat, Besòs, Tordera, Ter i Tet, així com les rieres de Barcelona i Vic. El Dietari de l'Antic Consell de Cent barceloní fa referència, també, a aquest aiguat.¹⁵

Significativament, encara que no consten inundacions al Maresme, tret del desbordament del riu Tordera, un dels millors testimonis, per la seva brevetat i esforç de síntesi ens el proporciona Nicolau Marató, un contemporani dels fets, que va viure al Maresme. Així, exposa que

«En lo any 1617 foren grans diluvis en Cathalunya, València y part de França y altres parts, ab que durà molts dies donant grandíssims danys. Sobreisqueren los rius molt. Ebro sen aportà moltes ortas en Tortosa y la sal dels Alfachs. Llobregat sen aportà moltes terres. Lo mateix Besós. La Tordera arribava a Malgrat que per tot lo pla, fins a mar y per los carrers anaven ab barques recullint lo que la aigua aportava. Ter y Unyar sen aportaren y derrocaren moltes cases en lo Pont Major y part del pont; també lo pont de Torroella de Montgrí y moltes terras y arrossos y, desde Pals fins a Roses, que i a sinch llegendes grans no se veia cosa sino aigua y las simas dels arbres. En Vich sen aportà la riera moltes casas. En València fonch també cosa espantosa lo dany que donaren los rius y en altres parts que callo per no saber».¹⁶

Tres anys més tard, Morató detalla els estralls que va causar la riera el 9 d'octubre de 1621 quan es va emportar moltes cases d'Arenys de Mar i Arenys de Munt i va malmetre els camps d'Arenys de Mar.¹⁷ En aquest cas, no trobem cap referència a aquest succés al Dietari de l'Antic Consell de Cent barceloní.

Dissortadament fins al darrer quart del segle XVII no tornem a disposar de més notícies sobre el comportament climàtic a la comarca. Aquest silenci no s'ha d'interpretar en el sentit de que no hi hagués esdeveniments remarcables sinó més aviat amb la idea que els dietaris familiars comencen a generalitzar-se justament a partir de la segona meitat del segle XVII. Igualment els fenòmens de la rogativa *pro pluvia* o *pro serenitate* sovintegen als llibres d'actes municipals en una cronologia més tardana.

En tot cas, cal pressuposar que durant la pesta de 1652-1653 que va afectar la major

¹⁵ MARIANO BARRIENDOS; J POMÉS, L 'aigua a Mataró

¹⁶ MARIANO BARRIENDOS; J POMÉS, L 'aigua a Mataró

¹⁷ MARIANO BARRIENDOS; J POMÉS, L 'aigua a Mataró

part de la comarca, la propagació d'aquest flagell endèmic va anar acompanyada d'un període de sequera i molta calor. Cal retenir que els episodis de màxima virulència de la pestilència van tenir lloc als mesos d'estiu.¹⁸

El 14 de juny de 1672 en el llibre d'acords de la universitat de Calella s'esmenta que la riera es va desbordar, va entrar a la vila i va estar a punt d'emportar-se algunes cases.¹⁹ Amb tot, tot apunta que es va tractar d'un esdeveniment puntual circumscrit a aquesta localitat, ja que ni els dietaris ni els llibres d'actes de la universitat d'Arenys de Mar en fan esment.

Uns anys més tard, al 1687, es té notícia de dos esdeveniments pluviomètrics destacats. El primer va tenir lloc a la vigília de sant Mateu quan a les deu de la nit: «féu tant grandíssim ayguat que ab cosa de mix cort nos féu ronpra tots los rials que, estant prou ben adobats, no y valgué cosa, que nos entrà per a tot lo ort, camp a través, de tal manera que me posà una grandísima sorra, que de tot lo qui y avia no y salví sinó un poquet a l'ort sérqua del camí».²⁰

El segon es va produir en la vigília de sant Andreu. En aquest cas, les cròniques de la casa Bellsollell de la Torre informen que

«féu tants dies de pluya que féu venir las rieras tant<s> grans que altra volta m'o tornà espatllar tot de la mateixa manera [que] avia fet de antes y pityor ab la mayor part dels marges espatllats, ab què entra una cosa y altra me féu endarayr lo senbrar».²¹

Al cap d'uns anys la casa Bellsollell de la Torre torna a deixar constància documental dels perjudicis causats, en aquest cas, per la manca d'aigua. En aquest episodi copsem un dels trets distintius de la climatologia mediterrània com és la irregularitat pluviomètrica. Així, els Bellsollell de la Torre remarquen com a l'any 1691

«no plugué en tot lo estiu y fou tant curta la cullita del blat y altres cosas, que tenint jo sembrat lo camp de Plaça en totes las dos faxetas més prop de casa d'en Regàs, ni en tot lo fonal, que era senbrat de forment de blat valencià, no se pogué sagar cosa, y troban-se senbrat lo Forn, la fexa del pou darera casa, 1 cortera 2 cortans de soquerrat, a la Davesa dos corteras de blat, ab una artiga

¹⁸ FRANCESC FORN, "Déu Nostre Senyor vulla alsar la mà de aquest asot del contagi" (una aproximació a l'epidèmia de pesta bubònica de 1650-1654 al terme del castell de Montpalau, al terme del castell de Palafoles i a Mataró (Mataró 1993).

¹⁹ MARIANO BARRIENDOS; J POMÉS, L 'aigua a Mataró

²⁰ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 117-119.

²¹ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 116-117.

al Coll Sacreu y ab diferents artigas de parts que éran sinch o sis, que ab tot no cullí sinó 88 corteras de blat». ²²

Aquest episodi de sequera va afectar més enllà de la comarca. Així, en el Dietari de l'Antic Consell de Cent es fa esment a tot el glossari de rogatives *pro pluvia* que es van anar succeint al llarg de la primavera de 1691. Se sap que la manca d'aigua va portar a les autoritats a haver de remullar les relíquies de sant Antoni, un ritual que es reservava pels casos d'extrema sequera.

Coincidint amb el canvi de segle es consigna un intens aiguat que va ser qualificat per les fonts de l'època com «el diluvi». En aquest cas, les memòries de mossèn Avellà constitueixen un testimoni d'excepció per copsar les destrosses materials causades per aquest intens ruixat. Així, el 13 de juny de 1702

«féu un grandíssim devassall de aygua en lo espay de una hora poch més, que féu molt de dany, y en les cases del carrer les umplí d'aygua, que fora que fou l'aygua després estigueren quiscuna dos dias o cerca d'ells a tràurer lo llot [que] hi havia aportat. Al celler fit n'Alamany, dos homes estigueren tot un dia trahent-ne y ya lo dia antes se n'avia tret part y encara hi quedà dos palms de sorra que també hi ere entrada, y diu que a la casa del Benefici de St. Pere y St. Juan hi avia aygua dins que a tot ruedo pujava deu palms. Todas las tancas de la riera destruhí y se n'aportà, y també molt de blat dels camps de la vora de dita riera a un [s] roblint-los d'arena y a altres arrasats per terra. Espallà la paret de devant de las butigues ditas d'en Gibert y la casa de Juan Milans en Arenys de Mar y les altres descalçà de tal manera que de baix fins a la vora del portal hi havia dos canas o més. En Arenys de Munt ne espallà altra casa al Carrer Nou d'un dit Francesch Alsina, teixidor». ²³

La lectura d'aquesta crònica permet apreciar una reflexió que es va repetint en els diferents esdeveniments meteorològics documentats que és el seu caràcter extraordinari tant per les destrosses materials causades, com pel fet de no tenir la població record d'haver viscut una experiència similar. Així, s'esmenta que «dit diluvi fou tant gran y superabundant que ja memòria de homens de esta parròquia que seran de edat de cetanta ha vuytanta anys avian vist ni hoit a dir major succheés y fatelitat». ²⁴

Si en alguns anys és notícia la sequera o els intensos aiguats, en altres períodes veiem com ambdós fenòmens climatològics se succeeixen fet que confirma la variabilitat

²² ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 117.

²³ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 43.

²⁴ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 42-43.

del clima mediterrani. Així, Francesc Gelat de Santa Susanna es lamentava de la sequera de l'estiu de l'any 1719. En concret, assenyala que: «Fas nota i memòria jo, Fransisco Gelat, com en est any 1719 avem tingut tant gran axut y sequedat, que los més vells no avian vist tal sequedat majorment en est pla de Pineda y majorment en est veïnat de Santa Susanna, que unas cosas ab altrás no se à collit la llavor». Aquesta sequera havia provocat que els molins més propers, d'Arbúcies, Caserans, can Jalpí o la Roca no funcionessin, els pous i les fonts haguessin quedat eixutes.²⁵

Com és propi del clima Mediterani després d'un estiu especialment sec i calorós, amb l'arribada de la tardor van venir les turmentes i la desitjada aigua, encara que en aquest cas va ser de manera descontrolada. Així, coincidint amb la festivitat de sant Francesc d'Asís, el 4 d'octubre de 1719, «se posà a ploura en volta mitja tarda tant fortament que à fet un ayguat que los més vells tanpoch o avian vist, y dit ayguat és estat des de la Tordera fins a Calella».²⁶

La magnitud de l'aiguat queda evidenciada amb una sèrie de fets. Així, sabem que la riera de Santa Susanna es va emportar alzines i olivers i que el nivell de l'aigua va superar la taula de l'altar de la capella de Santa Susanna. Per la seva banda, la riera de Pineda semblava un estany segons Francesc Gelat de Santa Susanna.²⁷

Al 1722 un altre episodi de pluja intensa va provocar l'esfondrament de diverses cases i l'aigua va entrar a l'església d'Arenys de Mar.²⁸

Quatre anys més tard, a l'any 1726, la casa Bellsollell de la Torre va deixar testimoni escrit de les maltempades causades per la llevantada que va afectar al Principat al novembre de 1726. Aquests aiguats van propiciar el creixement sobtat dels rius i rieres que al seu torn van malmetre els sembrats.²⁹ Un dels atractius d'aquestes memòries rau en el fet que ens detalla quines van ser les mesures que la vila d'Arenys de Munt va acordar per fer front al possible desbordament de les rieres.³⁰

No obstant això, el balanç final va resultar força colpidor: cases destruïdes, collites malmeses i importants danys materials. En aquest sentit, cal destacar la valoració de la casa Bellsollell de la Torre a propòsit d'aquesta inclemència meteorològica:

²⁵ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 76.

²⁶ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 76.

²⁷ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 76.

²⁸ MARIANO BARRIENDOS; J POMÉS, *L'aigua a Mataró*.

²⁹ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 122.

³⁰ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 122.

«Y lo dany que me ocasionà a mi sol en la mia heretat no l'hauria volgut per cent doblas. Però lo que més de concideració és lo dany ocasionat de ditas plu-
jas, la ruyna que se seguí de ellas en las casas, no tant ssolament en aquest po-
ble, si també se ohí ha dir en molts pobles, cayent casas per enter, altres partidas
de ellas, y en aquest poble sol se'n contaven més de vint de espatlladas, entre
que ne caygueren algunas casi per enter y entre que de altres ne caygueren
algunas parets y altres que feren algun moviment. Y las casas que patiren foren
las que éran de tàpia».³¹

Molts dels estralls que provocaven els aiguats s'expliquen per l'expansió del conreu de la vinya a tota la comarca. La implantació del monocultiu vitivinícola va deixar grans extensions de sauló sense la protecció de la coberta vegetal natural. La manca de mesures de contenció del sauló per part dels vinyataires va provocar que amb els aiguats, es formessin grans acumulacions de sauló pels llits de les rieres, pels carrers i, en general, per totes les parts baixes de les conques.³²

Tal com indiquen Barriendos i Pomés el predomini d'un escolament superficial torrencial explica que les rierades fossin més perilloses, pel fet de portar més cabal i més material sedimentari. Tot plegat va contribuir a l'augment del risc d'inundació i a la quantia dels danys ocasionats pel sauló mobilitzat en forma de rebliment de pous, obstrucció de canonades i ensorrament de carrers i rieres.³³

Novament les memòries de la casa Bellsollell de la Torre evidencien els efectes que causaven aquestes intenses precipitacions. En aquest cas, l'any 1727, que segons les cròniques d'aquesta família s'hauria d'anomenar com «lo any dels ayguats» pels nombrosos episodis d'intenses pluges que es van anar succeint durant aquell any, les peces de terra i les cases van quedar negades per l'aigua i la sorra.³⁴

Al 1748 les precipitacions van deixar les cases del carrer Vell, el carrer Nou i el carrer de l'Olivera d'Arenys de Munt negades per quatre pams d'aigua i la riera es va omplir de sorra.³⁵

Al 1775 comptem amb un episodi de sequera que va ser especialment dramàtic. A Mataró, per exemple, es van organitzar rogatives des del 16 d'abril fins al 17 de maig per

³¹ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 123.

³² MARIANO BARRIENDOS; J POMÉS, *L'aigua a Mataró*.

³³ MARIANO BARRIENDOS; J POMÉS, *L'aigua a Mataró*.

³⁴ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 124.

³⁵ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 126-127.

demanar l'arribada de la pluja.³⁶ L'interès del succés rau en el fet que ens mostra com afrontava la societat aquella inclemència. Així, davant la manca d'aigua es recorria a les rogatives *pro pluvia* en què s'exhortava que «Nostre Señor nos donàs aygua».³⁷ El fet que després de les processons, el dia 13 de maig plugués durant vuit hores seguides va contribuir a reforçar la idea de que la pluja depenia de la providència divina.

Precisament, és en aquest context que cal entendre l'organització de les rogatives *pro pluvia* o *pro serenitate* per demanar que arribés l'aigua o que s'aturessin les pluges. Per exemple, a l'any 1739 es van fer pregàries per tal que sortís el sol i s'aturessin els aiguats.³⁸

Un altre element a destacar és com s'interpreten aquestes inclemències meteorològiques. Per exemple, arran d'un episodi de sequera i fort aiguat al 1719 els Bellsoll de la Torre van concloure que aquests esdeveniments calia atribuir-los «als nostres pecats, que penso que són molt<s> grans».³⁹ Igualment, amb motiu de les destrosses provocades per les precipitacions de l'any 1727 els Bellsoll de la Torre assenyalaven que totes aquestes desgràcies «se creu ésser estat esta cosa un rigurós càstich de Déu Nostre Senyor».⁴⁰

Coincidint amb l'anomenada Pulsació Maldà disposem de diversos testimonis que recullen els episodis d'intenses pluges que es van anar succeint en aquest període, així com les destrosses materials causades. Per exemple, sabem que a l'any 1776 «se negaren mols homes per los camins. La mar vomitá cotxes, calesas, car[r]jetas».⁴¹ L'any següent es va viure un altre episodi d'intensa pluja que va causar destrosses materials a Mataró, Arenys de Munt, Calella i Malgrat.⁴²

Les finances municipals es van acabar ressentint per les despeses ocasionades pels defectes de la pluja. Calia refer les cases, les mines, els molins o els carrers que havien quedat destrossats o negats per l'aigua. Així, a l'any 1778 el llibre d'actes de la universitat de Mataró assenyalava que els danys als molins eren ja de consideració, no tant per la intensitat d'una inundació en concret, sinó pel fet que les pluges eren contínues.⁴³ Una bona mostra dels costos que comportaven aquestes inclemències ens l'ofereix el

³⁶ Museu Arxiu de Santa maria de Mataró (=MASMM). *Llibre de Notas en que és bé posar lo que ocorre per la pràctica en lo venir*, folis 1 a 71. Referència extreta de FRANCESC FORN, « Fer ploure a l'Antic Règim».

³⁷ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 228.

³⁸ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 119-120

³⁹ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 76.

⁴⁰ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 124 .

⁴¹ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 230.

⁴² ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 231. FRANCESC FORN, «La rierada de 1777» *Arennys*, 4.

⁴³ MARIANO BARRIENDOS; J POMÉS, *L'aigua a Mataró*.

balanç de l'aiguat de l'any 1783 amb més de 350 cases inundades i unes despeses de 1000 lliures per reparar tots els desperfectes.⁴⁴

Les cròniques familiars i els llibres d'actes de l'ajuntament confirmen que a les darreries del segle XVIII els aiguats van esdevenir recurrents. De fet, no hi ha any en què no es faci referència a les destrosses provocades per les precipitacions intenses. En qualsevol moment podia caure un ruixat i malmetre aquell camp que tot just s'havia acabat de sembrar.

Per exemple, a l'any 1787 la casa Bellsollell de la Torre es lamentava que just el dia que «acabàrem de sembrar lo camp de la riera y allí al mitgdie se posà a plòurer que los torrens y riera vingueren y lo camp varà de aigua no del torrent ni riera sinó del mateix camp y ho dexà fet malbé».⁴⁵ Tot plegat obligava als camperols a viure constantment mirant al cel amb el temor que qualsevol inclemència pogués malmetre la collita.

Així doncs, aquest breu repàs pel comportament pluviomètric al Maresme als segles XVII i XVIII revela que els aiguats van tendir a concentrar-se a la tardor. Durant aquests mesos, el pas de les depressions i les llevantades provocaven unes precipitacions més intenses a causa de l'elevada temperatura del mar acumulada després de l'estiu. Tot plegat afavoria que les masses d'aire estiguessin carregades de grans quantitats de vapor d'aigua. Després, en el seu desplaçament de llevant a ponent, els factors orogràfics agreujaven els efectes de les precipitacions. Així, la serralada Pre-Litoral podia arribar a fer de pantalla pluviomètrica, impeding el pas de les borrasques i potenciant els seus efectes en el Maresme i també en el Vallès.

Conclusions

La lectura de les fonts coetànies i els llibres d'actes de la universitat ha permès confirmar la irregularitat pluviomètrica tan característica de la climatologia mediterrània que abocava a la societat i especialment a la pagesia a viure mirant el cel.

Des de punt de vista de la distribució estacional de les pluges, es confirma una concentració de tempestes i aiguats als mesos de tardor i la sequera a la primavera i estiu.

Les limitacions documentals impedeixen que es pugui valorar l'abast d'alguns dels episodis documentats, per bé que en alguns casos s'ha pogut apreciar que alguns aiguats van afectar a més d'una localitat i fins i tot al conjunt del Principat tal com ho ha

⁴⁴ MARIANO BARRIENDOS; J POMÉS, *L'aigua a Mataró*.

⁴⁵ ANTONI SIMON TARRES, *Pagesos, capellans i industrials*, 163.

revelat el Dietari de l'Antic Consell de Cent barceloní.

No obstant això, els reiterats i constants ruixats documentats a les darreries del segle XVIII confirmen allò que la bibliografia ja havia detectat i denominat com a Pulsació Maldà.

Finalment, quan s'analitzen aquests fenòmens meteorològics destaquen dos fets. Per una banda, el seu caràcter marcadament subjectiu, ja que es tendeix a ressaltar el seu component extraordinari i mai vist fins aleshores la qual cosa impedeix que es pugui fer una anàlisi de la intensitat de les pluges o les sequeres consignades. I per altra, la influència de la religió catòlica. Totes les inclemències climàtiques són interpretades des del prisma de la religió. Una sequera o una pluja intensa que havia causat el desbordament de la riera, la inundació de cases i la pèrdua de la collita era interpretada com un càstig diví pels pecats comesos. D'aquí l'organització de rogatives *pro pluvia* o *ad serenitate* per demanar la redempció divina. Caldrà esperar a finals del divuit i principis del segle XIX quan aquestes maltempsades siguin atribuïbles a factors estrictament meteorològics.